

יום.

מי עביר איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה או לא? [האם אדם עשוי לפרוע ביום האחרון, או לא] ודרך אדם לפרוע רק למחרת היום האחרון?

אמר להו רבי יוחנן: תניתוה, שנינו במשנה פתרון בעיה זו.

דתנן לקמן בפרק המקבל: שכיר בזמנו — קג-א נשבע ונוטל. [ב"מ קיא א]

פועל שעבד אצל בעל הבית ותובע שכרו, ובעל הבית טוען: פרעתי, מדין תורה בעל הבית פטור מלשלם, מפני שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ופטור אף מלהשבע, מפני שהוא כופר בכל.

חכמים תקנו, שאם השכיר תובע עם גמר

בכור בתוך שלשים יום ללידת בנו, הרי הבן בחזקת שלא נפדה, וחייב לפדות עצמו כשיגדל⁽²⁸⁷⁾, עד שיביא ראיה שנפדה על ידי אביו⁽²⁸⁸⁾, ונפטר מחיובו.

ואם מת האב לאחר שלשים יום מלידת בנו, הרי הבן בחזקת שנפדה, ופטור מלפדות את עצמו כשיגדיל, עד שיאמרו לו: (289) ידוע לנו שלא פדאך אביך, כי אמר לנו לפני מותו שלא נפדה בנו, ואז חייב לפדות את עצמו. [בכורות מט א]

ממשנה זו יש ללמוד על תשלום שכר דירה, שלפני שהגיע זמן הפרעון, יש להניח שלא פרע⁽²⁹⁰⁾, ואחר הזמן יש להניח שפרע, אלא אם כן הוכח לא כך.

ומפרשין לבעיא: לא צריכא אלא כשבאו לדין ביומא דמשלם זמניה [ביום האחרון של השכירות], והשוכר טוען שפרע באותו

בעל דין שיכול לתבוע כסף, ויכולים לתת לכל כהן. (רש"י)

ואמנם עדיין היה יכול להיות כתוב בסיפא, "עד שתהיה לו ראיה שלא נפדה" וכתב רש"י, שאין צריך ראיה של עדות גמורה לכל הלכותיה, אלא מספיק אמירה שיגידו לו השכנים. (רש"י במשנה בבכורות מ"ט ע"א)

290. בפרק השותפים נחלקו אמוראים בלוח האומר למלוה: פרעתיך בתוך הזמן.

ריש לקיש אמר, שאינו נאמן משום שאין אדם פורע בתוך זמנו, וכן הלכה. אביי ורבא אומרים, שנאמן. (בבא בתרא ה' ע"א)

והקשו התוספות: מדוע לא מביאים שם ראיה מהמשנה בבכורות, שאין אדם פורע בתוך זמנו ריש לקיש.

מתרצים התוספות: במשנה בבכורות מדובר

287. יש לבן לפדות את עצמו כשיהיה בן י"ג שנה, ולא כשיגיע לגיל חינוך, כיון שאם יקיים את המצוה כשיגיע לגיל חינוך, לא יוכל לקיים אותה כשיגדל, ויהיה אז מצווה מדאורייתא. (פתחי תשובה יו"ד סי' ש"ה ס"ק כ"ה)

288. הפודה את בנו בתוך שלושים יום, ואמר שהפדיון יחול לאחר שלושים, וביום השלושים המעות קיימות, בנוי פדוי.

ונחלקו אמוראים, במקרה שנתעכלו המעות בתוך שלשים, אם בנו פדוי. (בכורות מ"ט ע"א)

289. ברישא, כתוב במשנה "עד שיביא ראיה שנפדה"

לכאורה, היה צריך להיות כתוב בסיפא באותו סגנון "עד שיביא הכהן ראיה שלא נפדה".

באמת, אין מקום לסגנון זה, כי הכהן אינו

שפרע ביום האחרון⁽²⁹⁴⁾ **בשבועה**, ושבועה זו היא מתקנת האמוראים שתקנו שכל כופר בכל חייב שבועה, ונקראת שבועת היסט.

ומביאה הגמרא את הדין, כשיש מחלוקת בין המשכיר והשוכר, כמה זמן יש לשוכר רשות לדור בבית.

אמר רבא אמר רב נחמן: האי מאן דאוגר ליה ביתא לחבריה לעשר שנין, [אדם שהשכיר בית לחבירו לעשר שנים], וכתב ליה שטרא, והיה כתוב בשטר שהשכרה היא לעשר שנים, ולא היה כתוב תאריך תחילת השכירות, ונתן לשוכר את השטר.

וכעבור שנים **אמר ליה המשכיר לשוכר: נקיטת חמש שנין**, [כבר גרת חמש שנים].

והשוכר אומר: לא גרתי בבית אלא שלש שנים.

הדין הוא, שהמשכיר **מחוימן** מפני שקרקע

העבודה [לפני הזמן שבעל הבית עובר באיסור "בל תלין"]⁽²⁹¹⁾ שלא נתן לו המעביד את שכרו — שהשכיר נאמן, מפני שבעל הבית טרוד בפועליו, ואפשר שהוא טועה וחושב שנתן לו, ובאמת נתן לפועל אחר.

וכדי להפיס את דעתו של בעל הבית, תקנו חכמים שהשכיר ישבע ויטול, וזו אחת מהשבועות שנזכרו במשנה שהם מתקנת חכמים⁽²⁹²⁾ [שבועות מד ב].

ומוכיח רבי יוחנן מהדין הזה, שאדם נאמן לטעון שפרע ביום האחרון של השכירות, וכך היא ההוכחה:

בשכיר דוקא⁽²⁹³⁾ **הוא דרמו** [שהטילן] **רבנן שבועה עליה**, וחייבו את בעל הבית לשלם **משום דבעל הבית טרוד בפועליו**.

אבל הכא, שאין השוכר טרוד, יש לנו להעמיד את דין התורה, לפיכך **שוכר מחוימן**

293. קשה, אולי דוקא בשכיר היינו אומרים שבעל הבית פרע ביומא דמשלם זמניה לולא טרדתו, מפני שאם לא יפרע אז, הרי הוא עובר ב"בל תלין", בל שוכר אין דרכו לפרוע ביום האחרון! (מיוחס לריטב"א

כתב הקצות החושן, שאף השוכר בית ולא משלם בזמנו — עבר ב"בל תלין" (קצוה"ח שי"ז ס"ק ג')

294. הקשה הראב"ד, הלוא המשנה אומרת ששכיר יום שעובד כל היום, גובה את שכרו כל הלילה, וזהו "שכיר בזמנו" האמור במשנה.

ואם כן, מה הראיה שאדם פורע ביום האחרון של השכירות, אולי דרכם של בני אדם לחכות עד הלילה!

בחוב שאין החייב בו בטוח שיצטרך לפרוע בזמן, כי אפשר שימות בנו, ואין להוכיח משם על לוח שאין פורע את חובו בתוך זמנו, כי הוא יהיה חייב לפרוע בזמן בוודאות.

אמנם יש להוכיח משם על שוכר שאין לו ודאות שיצטרך לפרוע בזמן, כי יתכן שיפול הבית ולא יצטרך לשלם. (תוספות ד"ה בחזקת)

291. מדוע אחר זמן איסור בל תלין, בעל הבית נאמן שפרע?

עיי' לקמן בגמרא דף קי"ב ע"ב.

292. ישנם שבועות מדרבנן שתקנו בזמן התנאים, ויש שבועת היסט שתקנו האמוראים. שבועת המשנה חמורה משבועת היסט לענינים מסויימים.

המלוה שוברן על חמשים זוז.

אבל הכא אין למשכיר לעשות דבר, שהרי **אמר ליה: האי דכתיבי לך שטרא,** [זה שכתבתי לך שטר], וכי היה זה בשביל שתוכל לטעון לעולם, יש לי זכות לדור עשר שנים! אלא עיקר השטר נעשה בשבילי, **כי היכי דלא תחזק עליה** [כדי שלא תוכל להחזיק בבית] שלש שנים ולטעון שקנית אותו.

שמה תאמר, אם זוהי מטרת השטר, מה השטר עושה אצל השוכר? והרי אם ירצה השוכר לטעון, לקוח הוא בידי, לא תהיה ביד המשכיר הוכחה שהשכיר לו!

תשובתך, על ידי השטר יוצא קול שהשוכר שכר את הבית ולא קנאו, ולא יוכל להחזיק בבית⁽²⁹⁵⁾. והשטר ניתן לשוכר כדי שלא יוכל המשכיר לטעון שהשכיר לו לחמש שנים בלבד⁽²⁹⁶⁾.

ומכאן עד המשנה הבאה, מביאה הגמרא כמה דיני שאלה.

אמר רב נחמן: שואל אדם בטובו

בחזקת בעליה עומדת ומספק יש להעמיד את הבית בחזקת המשכיר, והשטר שביד השוכר אינו מעיד כמה זמן דר השוכר בבית.

אמר ליה רב אחא מרפתי לרבינא קושיא על רב נחמן: **אלא מעתה,** [מאחר שכך הדין, אם כן] **אזופיה מאה זוזי בשטרא,** [אדם שהלוה לחבירו מאה זוז בשטר], **ואמר ליה הלוה: פרעתיך פלגא** [חצי], **הכי נמי דמהימן!** [הגם כאן הלוה נאמן!]

אמר ליה רבינא: הכי השתא [אין מקום להשוות].

התם במלוה ולוה, **שטר לגוביינא קאי,** [השטר נעשה כדי שיהיה ביד המלוה הוכחה שיוכל לגבות את חובו], ולכן הסברא נותנת **שאם איתא דפרעיה** [אם היה הלוה פורע] חצי מהחוב, היה עושה אחד משני דברים אלו:

או **איבעי ליה למכתבא אנביה** [היה צריך לכתוב על שטר החוב] שחציו פרוע, ולא יוכל המלוה להוציא שטר חוב של מאה זוז.

אי נמי, מיכתב עליה תברא [או שיכתוב לו

עדים על כך, והיה יכול השוכר לטעון לקוח הבית בידי, יהיה נאמן אף על טענתו שגר בבית רק שלש שנים במיגו שיכול לומר לקוח הבית בידי. (הובא בני"י)

296. פרשנו את הגמרא לפי פירוש רש"י וגירסתו, ובתוספת הסבר מדברי התוספות.

והתוספות נקטו לעיקר כפירוש אחר שפירש רבינו חננאל, וכך היה המעשה לפי פירוש זה.

השוכר כתב ונתן שטר למשכיר. בשטר היה כתוב תאריך תחילת השכירות, ושכר את הבית לעשר שנים, ובכל שנה ישלם עשרה דינרים.

תירץ הראב"ד: מהמשנה משמע, שאף אם השכיר תובע מיד אחרי השקיעה, ובעל הבית טוען שפרע ביום, השכיר חייב לישבע וליטול כי מדאורייתא היה בעל הבית נאמן, ומוכת, שדרך אדם לפוע ביום ואין דרכו לחכות ללילה, כי נפש רעה היא מי שממתין עד הלילה. (הובא בשיטמ"ק)

והריטב"א כתב, שהשוכר חייב מן הדין לפרוע לבעל הבית ביום האחרון.

295. וכתב הר"ן, שעל כל פנים הגמרא מדברת במקרה שיש עדים שהשכיר את הבית. ואם אין

לעולם⁽²⁹⁷⁾.

אדם שאמר לחבירו: השאילני כלי זה בטובו⁽²⁹⁸⁾, והלה הסכים לבקשתו. הרי השאיל לו את הכלי ללא הגבלת זמן, והוא שאול לעולם, שלשון "טובו" משמע, כל זמן שהכלי טוב.

ולא זו בלבד, אלא אף אם החזיר למשאיל

את הכלי, יכול לחזור ולטלו ממנו כל אימת שירצה⁽²⁹⁹⁾.

אמר רב מרי ברה דבת שמואל: והוא [ודוקא] דקני מיניה בקנין סודר.

דין זה, שיכול השואל ליטול את הכלי מהמשאיל בחזרה⁽³⁰⁰⁾, הוא דוקא כשעשה קנין חליפין⁽³⁰¹⁾.

להשתמש בכלי כשהשואל לא משתמש בו, או שיכול השואל לעכב על ידו בטענה, שעל ידי השתמשות המשאיל בכלי יפחת הכלי, והרי השאיל לו לעולם.

והר"ן כתב, שאם נאנס הכלי ביד השואל, תלוי בספק הזה. אם יכול המשאיל להשתמש בכלי, משלם לו השואל לפי זכותו, ואם לא יכול להשתמש בו, משלם לו דמי שברים.

300. כך מפרש רש"י.

והרי"ף והרמב"ם פירשו, שמבלי לעשות קנין, לא תהיה השאלה שאלה לעולם, ואף כשלא החזיר את החפץ.

והקשה עליהם הרא"ש, מה מועיל קנין סודר, אם קנין משיכה לא הועיל שתהיה השאלה לעולם! (סימן ל"ג)

ותירץ הלחם משנה, שאין צריך קנין לשם קנין, אלא שהקנין מחזק את הענין, ומורה שבאמת כוונת המשאיל להשאיל לעולם. (הלכות שאלה ופקדון פ"א ה"ח)

301. יש ראשונים הסוברים, שקנין חליפין לא מועיל אלא במכר ומתנה, אבל שאלה ושכירות לא נקנים בחליפין. (תוספות ב"מ י"א ע"ב ד"ה מקומו)

הקצות החושן מוכיח מסוגיא זו שלא כדעה זו, ושמועיל קנין חליפין לשאלה. (קצוה"ח סימן קצ"ה ס"ק ח', ועיין נתיבות שם ס"ק ד')

ועיין בהערה 300 שהבאנו, שלדעת הרי"ף

אחרי חמש שנים אומר השוכר שפע למשכיר שכו חמש שנים.

רב נחמן אומר שהשוכר נאמן ששלם. ורבינא מסביר אותו, שאין זה דומה לשטר הלואה שהוא נעשה לגוביינא, ושטר זה בעיקרו ניתן למשכיר כדי שהשוכר לא יוכל להחזיק בבית. (תוספות ד"ה נקיטת)

לפי זה גורסים "האי דכתיבי לך שטרא כי היכי דלא אחזיק עלך" במקום "דלא תחזק עליה" לגירסת רש"י. (הגר"א אות א')

297. יש בסוגיא זו הרבה פירושים. פרשנו את הסוגיא לפי רש"י, ובהערות הבאנו את פירוש הרי"ף והרמב"ם. ועיין בתוספות וב"ריטב"א פיושים נוספים.

298. כך פירש רש"י.

והרי"ף והרמב"ם פירשו, שאמר השואל למשאיל: השאילני דבר פלוני בטובתך.

משמעות הלשון היא "אין אתה משאיל לי דבר זה כדרך המשאילין, אלא כפי טובת לבך ונדיבותך, שאין אתה מקפיד על הזמן אם ארך". (רמב"ם פ"א משאלה ופקדון ה"ח)

והרא"ש חולק עליהם, ולדעתו אין מסתבר שבשביל מילה זו שאמר בטובתך, יהיה הכלי שאול לעולם, ולשון "בטובתך" משמע, עשה עמי טובה והשאל לי (רא"ש סימן ל"ג)

299. הראב"ד מסתפק, אם יכול המשאיל

[אדם שאמר לחבירו]: **אישלן מרא למירפק ביה האי פרידסא** [השאלני מעדר לעדור בו פרדס זה], והסכים לבקשתו והשאלו.

הדין הוא: **רפיק ביה ההוא פרידסא** [יכול לעדור בו אותו פרדס], ולא פרדס אחר, שהרי אמר פרדס זה.

ואם אמר: השאלני מעדר לעדור בו **פרידסא**, ולא אמר "זה".

הדין הוא: **רפיק ביה כל פרידסא דבעי** [יכול לעדור בו כל פרדס שרוצה], אפילו פרדס גדול ביותר⁽³⁰⁴⁾, אבל אין יכול לעדור בו שני פרדסים.

ואם אמר השאלני מעדר לעדור בו **פרידסי**, שהוא לשון רבים.

אבל אם עשה משיכה בלבד, יהיה הכלי שאול לו לעולם כל זמן שלא יחזיר אותו, אבל כשיחזירו לא יוכל לחזור ולטלו. מפני שקנין המשיכה שענינו הוא להביא את החפץ לרשות הקונה, כבר כלה ונתבטל כשהחזירו⁽³⁰²⁾.

אמר רב מרי בריה דרב אשי: ומהדר ליה קתיה [והמחזיר לו שבריו].

אם נשבר הכלי, אין יכול לתקנו⁽³⁰³⁾ ולהמשיך להשתמש בו, כי בשעה שנשבר הכלי נגמרה השאלה, שהרי אמר "בטובו", משמע כל זמן שהכלי טוב.

מביאה הגמרא עוד דינים מדיני שאלה.

אמר רבא: האי מאן דאמר ליה לחבריה

(תשובות הרשב"א ח"ד סימן ר"ב)

303. כך משמע מרש"י, וכן כתב הרמב"ם במפורש (עיין נ"י)

ודעת הר"ן, שאם אפשר לתקן את הכלי, יוכל השואל לתקנו, ומדובר בגמרא בשברים שלא ניתנו לתיקון, אלא צריך להביא חלקים חדשים. וכתב הר"ן שכך משמע מהרי"ף. ועיין נמוקי יוסף.

304. לשון רש"י: "אפילו גדול כאנטוכיא" ויש ראשונים שאומרים, שיכול לעדור אפילו פרדס של איש אחר.

וזה לשון הרמב"ם: האומר לחבירו: השאלני קרדום לעדור ב הפרדס הזה, עורר בו אותו פרדס בלבד, ואינו רשאי לעדור בו פרדס אחר. אמר לו פרדס סתם, עורר בו פרדס אחר אי זה שירצה (פ"א משאלה ופקדון ה"ז)

הגר"א הביין בלשון הרמב"ם שכתב בסוף דבריו "פרדס אחר", שהכוונה לפרדס של איש

והרמב"ם קנין החליפין מועיל רק לגמירות דעת ולא בתורת מעשה קנין.

302. הדין הוא, שהאומר לחבירו משוך פרה זו, ולא תהיה קנויה לך אלא לאחר שלושים יום – לא קנה את הפרה אם היא עומדת באגם, ולא במקום הראוי לקנין משיכה, מפני שכלתה קנינו. (כתובות פ"ב ע"א)

ויש ראשונים שחלקו על רש"י, ולדעתם אין מקום לדין "כלתה קנינו" אצלנו, שכאן חל הקנין מעכשו ולכל זמן שירצה להשתמש בחפץ (ריטב"א)

ועיין בהערה 300 פירוש הרי"ף והרמב"ם בסוגיא, ולדעתם אין ענין לדין "כלתה קנינו" בסוגיתנו.

לפי שיטת רש"י, משמע מהגמרא שאין דין "כלתה קנינו" בקנין סודר.

ועיין במסכת נדרים דף מ"ח ע"ב.

והרשב"א כתב בתשובה, שאין קנין חליפין הוא מדין כסף, אין בו חסרון ד"כלתה קנינו"

לא בני לה, לפי שלא שאל אלא באר זו שנפלה, וכשנפלה נגמרה זכותו.

ואם שאל גרנותא, ולא אמר באר זו. ונפלה הבאר ורוצה לבנותה.

בני לה ומשתמש בה עד שישקה כל שדותיו.

ואם שאל ממנו בי גרנותא [מקום באר], וחסר ולא מצא מים.

כרי ואזיל כמה גרנותי בארעיא, עד דמתרמי ליה [יכול לחפור כמה בארות בקרקע שלו, עד שימצא מים].

וכל מה שאמרנו, (308) הוא משמעות הלשון,

הדין הוא: אין אומרים, מיעוט רבים — שנים, ויוכל לעדור רק שני פרדסים (305), אלא רפיק ואזיל כל פרדיכי דאית ליה [יכול ללכת ולעדור את כל הפרדסים שלו], אבל לא פרדסים של אחרים (306).

ומהדר ליה קתיה [יוחזיר לו את הבית יד של המעדר], אם הברזל נשחק על ידי העידור הרב (307), ופטור מלשלם, שהרי זה "מתה מחמת מלאכה".

אמר רב פפא: האי מאן דאמר ליה לחבריה: אושלן האי גרנותא [באר מים] כדי להשקות את שדותי, ונפלה הבאר, ורוצה לבנותה מחדש.

בסוגיא שלנו מדובר באומר פרדסי (סמך בפתח) ואז משמע כל הפרדסים שלי, ואם אומר פרדסים אז עודד רק שני פרדסים. ובפק המוכר מדובר שמוכ קרקעות, אבל אם אמר קרקעותי, מכר את כל קרקעותיו. (תוס' שם ד"ה ארעתא) תוספות כאן דחו פירוש זה. ועיין רשב"א.

306. האומר "למירפק ביה פרדיסא", כוונתו לכל פרדס שבעולם ואף שאינו שלו. (עיין הערה 304)

אבל האומר "למירפק ביה פרדיסי", אי אפשר לומר שכוונתו לעדור את כל הפרדסים שבעולם, כי אז בודאי שלא יוכל להחזיר את הלי. (ב"ח חו"מ סי' שמ"א ס"ק י')

307. השואל יכול לעדור בו רק באותה שנה, אבל לא בשנה אחרת, שהרי לא השאיל לו לעולם. (טור חו"מ סי' שמ"א ס"ק י')

308. מרש"י משמע, שדברי הגמרא "וצריך למיקני מיניה" מתייחסים לכל דברי רב פפא. והקשה הריטב"א, שאין בזה כל חידוש, שאם

אחר. (הגהות הגר"א אות ד')

הטור כתב במפורש שיכול לעדור בו פרדס שאינו שלו. (חו"מ סי' שמ"א ס"ק י')

305. הקשו תוספות: בפרק המוכר את הבית, הגמרא אומרת, שהאומר לחבירו: מוכר אני לך קרקעות (ארעתא), מכר לו רק שתי קרקעות ולא מכר לו את כל קרקעותיו. (ב"ב ס"א ע"ב)

תרצו תוספות: יש לחלק בין מוכר קרקעות, שאין להניח שמכר את כל קרקעותיו, למשאיל קרדום, שמסתמא לא מקפיד ומשאיל לכל צרכו. עוד תרצו תוספות: הדבר מוטל בספק אם משמעות "פרדיסי" הוא שני פרדיסים או כל הפרדיסים. לכן, שואל שהוא מוחזק בכלי, יכול לעדור בו את כל הפרדסים, ובמוכר קרקע — שהוא המוחזק בקרקע, לפי שקרקע בחזקת מרא קמא עומדת — דנים מספק, שמכר לו רק שתי קרקעות.

תוספות במסכת בבא בתרא דחו תירוץ זה, וכתבו שאף המשאיל חפץ נחשב למוחזק בו לפי שהוא עתיד לחזור אליו.

תוספות שם הביאו תירוץ בשם ריב"ם:

אבל אם לא היה אלא דיבור בלבד, יוכל המשאיל לחזור בו ממנו, וצריך למיקני מיניה על מה שאמר, ואז לא יוכל לחזור בו.

לא יפחות מן מספר החלונות שהיו בבית שנפל, ולא יוסיף עליהם חלונות, אלא מדעת שניהם.

מתניתין:

גמרא:

המשכיר בית לחבירו, ונפל הבית בתוך זמן השכירות — חייב המשכיר להעמיד לו לשוכר בית במקום הבית שנפל. וצריך שיהיה הבית החדש דומה לבית הראשון.

שנינו במשנתנו: המשכיר בית לחבירו ונפל — חייב להעמיד לו בית.

היה הבית שנפל קטן, לא יעשנו המשכיר גדול, אם השוכר לא רוצה בית גדול.

ודנה הגמרא: חיבי דמי? [כיצד היתה ההשכרה] ובאיזו לשון נאמרה?

וכן אם היה הבית גדול, לא יעשנו קטן.

אי דאמר ליה המשכיר: בית זה אני משכיר לך?

בית אחד גדול שנפל, לא יעשנו שנים קטנים כמידת הגדול, ויתנם לשוכר.

אזי, אם נפל⁽³⁰⁹⁾ הבית — אזל ליה⁽³¹⁰⁾ [הלך ואבד הבית לשוכר] שהרי לא השכיר לו אלא את הבית הזה⁽³¹¹⁾, ומדוע צריך המשכיר לתת לו בית אחר⁽³¹²⁾!

וכן אם היו שנים, לא יעשנו אחד במקומם.

לא נעשה קנין, יכול המשאיל לחזור בו.

שהשתמש בבית לפי החשבון. (רמב"ם פ"ה מהלכות שכירות ה"ו, ורמב"ן ושו"ע חו"מ סי' ש"ב סעיף י"ז)

ופירש הריטב"א, שבמקרים הראשונים כששאל באר, עשה בה קנין חזקה, וקנה אותה בשאלה. אבל כששואל מקום באר, ועשה חזקה בבאר הראשונה, לא מועילה החזקה בשביל מקומות אחרים. לכן צריך לעשות קנין סודר על כך ששואל הרבה מקומות.

ויש אומרים, שהשוכר חייב לתת את כל דמי השכירות, שהדבר דומה למי שקנה בית, ואחרי שקנה נפל הבית, שחייב לשלם את כל דמי המקח. (ריטב"א בשם רבו)

ובאמת, אם החזיק במקום הראשון ופירש שמתכוין בכך לקנות מקומות אחרים, מועיל קנין החזקה.

311. מה הדין, אם הבית מערער ועומד ליפול, האם חייב המשכיר לתקנו שלא יפול? עיין בהערה 239

וכתב הריטב"א, שאפשר שרש"י התכוין לפי שזו.

312. בפרק השוכר את האומנים, הגמרא אומרת, שהשוכר חמור זה, ומת החמור בדרך, יכול השוכר למכור את הנבילה ולשכור בדמיה חמור אחר. (ב"מ ע"ט ע"א)

309. ואם המשכיר סתר את הבית, חייב להעמיד לו בית אחר. או להשכיר לו בית כמותו, אף כשהשכיר לו בית זה. (רמב"ם פ"ה מהלכות שכירות ה"ו, ועיין שם במגיד משנה)

הקשו תוספות: מדוע לא יעשה כן בבית שנפל!

310. והשוכר חייב לשלם שכר על הזמן

תרצו תוספות: יש לחלק בין נבילת חמור

ריש לקיש:

אלא, כי אתא רבין אמר ריש לקיש: מדובר במקרה דאמר ליה: בית כזה אני משכיר לך, ולא דברו במפורש על מידת ארכו.

אך עדיין יש להקשות: מאי למימרא! כיון שאמר שיתן לו בית כמו הבית שהראה לו, עליו לקיים דבריו.

ומתרצינן: לא צריכא אלא דקאי [שעומד] הבית שהראה לו אגודא דנהרא [על שפת הנהר], והדבר הזה חשוב לבני אדם.

מהו דתימא [היה מקום לומר]: מאי "כזה" שאמר המשכיר? דקאי אגודא דנהרא, ולא בכל הפרטים. קא משמע לן התנא של המשנה, שלא אומרים כן, וחייב לתת לו בית הדומה לזה שהראה לו בכל הענינים (314).

אי דאמר ליה, בית סתם, ולא חלה ההשכרה על בית מסוים, ועל כן חייב לתת לו בית אחר, הרי שכל מה שהתחייב המשכיר לשוכר הוא, לתת לו מקום שקרוי בית, ואם כן אם היה הבית אחר, אמאי [מדוע] לא יעשנו שנים! ואם היה קטן, אמאי לא יעשנו גדול (313)?

אמר ריש לקיש: מדובר במשנה כשלא השכיר בית מסוים, ודאמר ליה: בית שאני משכיר לך, מדת ארכו כך וכך, וכן פירט לו את שאר הדברים.

ומקשינן: אי הכי, מאי למימרא! [אם כך, מה החידוש במשנה], כיון שהתנו ביניהם על מידת הבית, בודאי שצריך המשכיר לקיים את תנאו בכל בית שיתן. ומביאה הגמרא גירסא יותר מדויקת בדברי

הדרן עלך השואל

שעומדת למכירה, ולכן יכול השוכר למוכרו, לבין בית שנפל שלא עומדים אבניו למכירה, אלא בונים אותו מחדש, ולשוכר אין זכות אלא בבית שנפל. (תוספות דף ע"ט ע"א ד"ה ואם) עוד תירץ הרמב"ן, שחמור קרוי חמור גם כשהוא מת, ולכן יש לשוכר זכות בו אחרי שמת. אבל בית לא קרוי בית אחרי שנפל. (רמב"ן כאן) ולדעת הרמ"ה, אם יש בעצים והאבנים של הבית כדי לשכור בית אחר, יכול השוכר למוכרו. (טור בשם הרמ"ה סי' ש"ב סעיף ט"ז)

313. כתב הריטב"א, שאף במשכיר בית סתם, והתחיל השוכר לדור בבית מסוים שקבל ממנו, אין יכול המשכיר לשנות ולתת לשוכר בית גדול יותר או קטן יותר. נחלקו אחרונים בהבנת דברי הריטב"א: יש שפירושהו, שכאשר הבית קיים ורוצה המשכיר לתת לו בית אחר, אין יכול להעביר

אותו לבית גדול או קטן אלא לבית כמותו. (רמ"א וש"ך, עיין נתיבות המשפט סי' ש"ב ס"ק י"ב). ויש שפירשו את דברי הריטב"א, כשנפל הבית אחרי שדר בו, שאז אין יכול לתת לו בית גדול יותר או קטן יותר, מאחר שכבר גר בבית כזה. ולדעתם, אם הבית קיים, לא יכול המשכיר להוציא את השוכר ולתת לו בית אחר, אפילו הוא דומה לראשון. שלא יתכן שיוכל המשכיר לטלטל את השוכר מבית לבית יום יום. (נתיבות המשפט שם). ועיין נמוקי יוסף.

314. לדעת רש"י, צריך לתת לו בית כמו זה שהראה לו הן במידותיו והן שהוא עומד על שפת הנהר. (כך משמע מרש"י, ומפורש כן ברש"י שעל הרי"ף). ולדעת הריטב"א, אין הקפדה אלא במידת ארכו ורחבו והדברים האמורים במשנה, אבל אין צריך לתת לו בית העומד על שפת הנהר. ועיין נמוקי יוסף.

פרק המקבל

בחוכר אינה עוסקת באריס, וכן להיפך.

יש פועל שמקבל עליו לעבוד בשדה לעולם, וליטול שכרו כאריס לפי אחוזים, והוא נקרא **שתלא**.

מתניתין:

המקבל שדה מחבירו לעבוד בה, לזורעה ולקצור את פירותיה, בין אם קיבלה באריסות, על מנת לקבל שכר לפי כמות היבול, ובין אם קיבלה בשכירות, על מנת לקבל סכום קצוב בדמים, או בחכירות, על מנת לקבל סכום קבוע בפירות,

מקום שנהגו הפועלים לקצור את השיבולים בעזרת מגל, ועל ידי כך נשארים שורשי התבואה בקרקע, יקצור במגל!

מקום שנהגו לעקור את השיבולים ביד עם השרשים, יעקור!

מקום שנהגו לחרוש אחריו, לאחר הקצירה או העקירה כדי שימותו שרשי העשבים הרעים, יחרוש אחריו!

הכל כמנהג המדינה.

השוכר פועל כדי שיטרח ויזרע ויקצור בשדהו, על מנת שיקבל את שכרו מהיבול שתוציא השדה לפי אחוזים, אם תוציא הרבה יקבל הרבה ואם מעט יקבל מעט, נעשה הפועל כשותף של בעל הבית ביבול השדה, והוא הנקרא **אריס**.

בפרק זה מדובר באריס המביא את הזרעים משלו, ומשום כך נעשה האריס כבעל השדה, שנוטל את כל היבול, והוא משלם ממנו לבעל הבית למחצה לשליש ורביע מן היבול, כפי שקבעו ביניהם. נמצא שבעל הבית הוא הנוטל לפי אחוזים, ואילו הפועל נוטל את כל השאר.

אך אם סיכמו ביניהם שיקבל הפועל את שכרו בסכום קצוב מראש, נעשה הפועל **שכיר** של בעל הבית, ואז אין לו חלק בגוף השדה.

וכן אם רצה הפועל לקבל את שכרו בסכום קצוב של פירות, הוא נקרא **חוכר**, ודינו שווה בכל דבר לשוכר⁽¹⁾.

בגמרא מבואר, שמלבד שתי המשניות הראשונות, אין דינים שבהם שווים חוכר ושוכר לקבלן אריס⁽²⁾, והמשנה העוסקת

1. כך מבואר בתוספתא [דמאי ו] : מה בין שוכר לחוכר שוכר במעות חוכר בפירות, וכן כתב הרמב"ם [שכירות ח א] "שניהם דין אחד להם".
2. כך היא דעת רש"י, אבל הרשב"א נקט שאין

הכוונה לומר שדין האריס והחוכר אינו שווה, אלא שיש משניות אשר לגבי אריס או חוכר אין בהן חידוש, ולכך דיברה המשנה רק באחד מהם, וכך נקט המגיד משנה [שכירות ב ג] בדעת הרמב"ם.

ועתה מבארת הגמרא את האמור בברייתא:

מה שאמרה הברייתא תחילה, מקום שנהגו לקצור במגל, אינו רשאי לעקור ביד —

מדובר כאשר האי, בעל הבית, אמר, בעינא דתתבן לי ארעאי, (5) רצוני שישאר הקש באדמה, כדי שיזבלנה לשנה הבאה, ולשם כך תקצרנה במגל, ואילו המקבל רוצה לשנות מהמנהג, ולעקור את התבואה על שורשיה, במקרה כזה יכול בעל הבית לעכב עליו שיקצור כפי המנהג, ושלא יעקור.

וכן לצד השני, אם בעל הבית רוצה לשנות מהמנהג שנהגו לקצור במגל, ואומר למקבל עקור ביד, והאי, המקבל אמר, לא מצינא: קשה לי לעקור, כיון שהעקירה קשה היא מהקצירה, במקרה זה יכול המקבל לקצור במגל כפי המנהג, ואינו חייב לעקור כבקשת בעל הבית.

ומה שאמרה הברייתא, מקום שנהגו לעקור ביד, המקבל אינו רשאי לקצור —

מדובר כגון שהאי, בעל הבית, רוצה לעקור ביד כפי המנהג, ואמר, בעינא דתינקר ארעאי, תהיה נקיה משורשים שאינה צריכה שישארו בה, ויזבלוה. והמקבל רוצה לשנות מהמנהג ולקצור, אינו רשאי לשנות, ועליו

כשם שהולקין בעל הבית והאריס (3) למחצה לשליש ולרביע בתבואה, כך חולקין בתבן (4) הגדל עם התבואה ונקצר עם השיבולים, ובקש הנשאר בארץ לאחר הקצירה.

כשם שהולקין בעל הבית והאריס ביין, כשם בענבים, כך הם חולקין בזמורות הענפים שנקצרו מהגפן, קג-ב

ואף בקנים, שעליהם סומכים את הגפנים, חולקים, אף על פי שאינם חלק מהשבח של הקרקע, ובגמרא מפרש שהטעם לכך הוא מפני ששניהם מספקין את הקנים.

גמרא:

תנא, שנינו בברייתא: פועל שקיבל על עצמו לטפל בשדה, עליו לקוצרה כמנהג המדינה, הרי,

א. מקום שנהגו לקצור את התבואה במגל, אינו רשאי לעקור את התבואה ביד עם שורשיה.

ב. מקום שנהגו לעקור ביד ולא במגל, אינו רשאי לקצור במגל.

ושניהם, בעל הבית והמקבל, מעכבין זה על זה שלא לשנות מהמנהג.

שם מנהג, וקא משמע לן שצריכים לחלוק בתבן ובקש, אבל אם אין מנהג האם לקצור או לעקור כגון בעיר חדשה, יכולים לעשות מה שירצו.

5. הנימוקי יוסף תמה, מדוע הוצרכה הגמרא לפרש את הטעם שלא לשנות מהמנהג, הרי בכל מקום קיימא לן שאין משנים מהמנהג, גם בלי טעם,

3. דין זה לא שייך אלא באריס שהוא חולק בכל השבח שתוציא השדה כפי השיעור שיסכם עם הבעלים, אבל חוכר נוטל הכל לעצמו אלא שמעלה לבעל השדה שיעור קצוב ממה שתוציא השדה, רש"י.

4. הרשב"א והר"ן הקשו מדוע לא תלה התנא דין זה במנהג כמו בדין של הרישא, ותירצו דהכא איירי בעיר חדשה שעדיין אין